

БАНКІВСЬКИЙ КРЕДИТ ЯК ІНДИКАТОР РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ РАЙОНІВ УКРАЇНИ

У статті розглянуто взаємозалежність рівня розвитку економіки регіону та банківського кредитування. Проаналізовано вплив територіально-галузевої структури господарського комплексу на стан банківського кредитування із застосуванням методів дослідження регіональної економіки. Надані рекомендації щодо банківського кредитування за різними сферами економічної діяльності.

This article deals with interdependence of level of development of the region's economy and bank crediting. Influence of territorially-branch structure of an economic complex on a condition of bank crediting is analyzed at application of research's methods of regional economy. Recommendations concerning banks crediting by the different branches of economic activity are given.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасний стан регіонального розвитку вимагає вдосконалення регулювання функціонування регіональних економічних систем, видів економічної діяльності в окремих регіонах, пом'якшення міжрегіональних диспропорцій. Одним з дієвих напрямків такого регулювання є ефективно кредитування різних сфер економічної діяльності в регіонах України.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Актуальність дослідження проблем регіонального розвитку підтверджується чималою кількістю публікацій вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, таких як З.В. Герасимчук, О.Г. Гранберг, З.С. Варналій, Л.Г. Чернюк, Л.О. Петкова та багатьох інших. Питання ж банківського кредитування суб'єктів регіональної економіки саме з точки зору регіонального розвитку досліджені, на наш погляд, не достатньо. В опублікованих раніше роботах висвітлені лише загальні питання розвитку банківської системи як частини загальної фінансової системи регіону.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не достатньо вивченими є питання впливу територіально-галузевої структури господарського комплексу на стан банківського кредитування, питання застосування методів регіонального аналізу до цієї проблеми, зокрема, методу економічного районування.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є аналіз розподілу банківських кредитів між сферами економічної діяльності різних економічних районів та виявлення взаємозв'язку між кредитуванням та міжрегіональними відмінностями в соціально-економічному розвитку регіонів України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Групування кредитів, наданих суб'єктам господарювання за економічними районами зроблено для наглядного представлення залежності банківського сектора від рівня розвитку регіонів. Серед видів економічної діяльності виділені основні, а решта віднесена до групи «інші»: рибальство, діяльність готелів та ресторанів, діяльність транспорту та зв'язку, фінансова діяльність, державне управління, освіта, охорона здоров'я і ін.

Таблиця 1

Кредити надані суб'єктам господарювання на кінець вересня 2007р, млн. грн. [1,с.105]

Види економічної діяльності								
Економічні райони, області	Усього	с/г	Добувна пром.	Перер. пром.	Буді-во	Торгівля	Операц. з нерух.	Інші
Центральний:	119456	5733	3568	25103	11890	43173	14505	15484
м. Київ	115225	4988	3540	24221	11663	41329	14248	15236
Київська	2038	272	1	227	76	1184	157	121
Черкаська	2193	473	27	655	151	660	100	127
Придніпро-ий:	32713	2937	249	9110	1543	12731	3126	3017
Дніпропетр-а	25446	1802	184	6151	1341	10626	2795	2547
Запорізька	6045	704	48	2701	180	1719	287	406
Кіровоград-ка	1222	431	17	258	22	386	44	64
Донецький:	22958	1188	1532	7310	1411	7622	2341	1554
Донецька	19029	664	1056	6086	1258	6494	2121	1350
Луганська	3929	524	476	1224	153	1128	220	204
Південний:	19754	1939	75	4354	2280	7025	1135	2946
АР Крим	3818	218	50	863	522	1249	172	744
Одеська	10367	721	16	2111	1500	3653	689	1677
Миколаївська	3378	557	8	590	206	1395	235	387
Херсонська	2191	443	1	790	52	728	39	138
Східний:	15745	1404	143	5004	750	6343	964	1137
Харківська	10025	640	99	3376	462	3911	807	730
Полтавська	3909	546	38	1004	150	1825	84	262
Сумська	1811	218	6	624	138	607	73	145
Карпатський:	13607	500	669	3814	761	4800	1196	1867
Львівська	6567	228	53	2006	410	2768	297	805
І.Франківська	4291	78	611	772	178	1066	826	760
Чернівецька	1328	81	1	657	97	388	37	67
Закарпатська	1421	113	4	379	76	578	36	235
Полісся:	8055	835	83	2160	344	3645	335	653
Волинська	3366	206	6	690	144	1968	146	206
Чернігівська	1850	221	6	495	112	763	115	138
Рівненська	1663	290	49	511	66	518	41	188
Житомирська	1176	118	22	464	22	396	33	121
Поділля:	5255	1280	14	1315	238	1926	120	362
Вінницька	2230	382	6	529	113	940	77	183
Хмельницька	1724	492	5	436	90	603	32	66
Тернопільська	1301	406	3	350	35	383	11	113

Центральний економічний район (Київська, Черкаська області, м. Київ)

Відповідно до класифікації регіонів України за рівнем економічного розвитку, області Центрального економічного району відносяться до групи з високим рівнем розвитку [2,с.139], що визначає ряд факторів. Серед них геополітичні, природні,

економічні, соціальні тощо. Всі ці ознаки формують специфіку та спеціалізацію цього регіону. Визначною рисою є його центральне геополітичне та економічне положення [3,с.300]. За рівнем економічного розвитку район є лідером, за рівнем кредитування він також на першому місці серед всіх економічних районів. Але треба наголосити, що лідерство цього району обумовлено першістю м. Києва за всіма показниками. Згідно даних приведених в Бюлетені НБУ, основну частку кредитів отримали суб'єкти господарювання в м. Києві. Відзначимо, що підприємства, які фактично функціонують в Київській області реєструють юридичні адреси нерідко в м. Києві і звітність подають в державні органи м. Києва. Тому об'єктивним буде саме об'єднання сум наданих кредитів суб'єктам господарювання в м. Києві та Київській області.

Абсолютне значення об'єму кредитування по Центральному економічному району дорівнює 119456 млн. грн., що складає 50,3 % від загальної суми кредитів, які надані суб'єктам господарювання в країні. Кредитуються головним чином такі сфери економічної діяльності, як торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку - 36,1 %. Другу позицію займає переробна промисловість - 21 % від загальної суми кредитів у цьому економічному районі. Лідерство обох сфер економічної діяльності викликано тим, що саме вони є пріоритетними для Центрального регіону. Цей регіон спеціалізується на машинобудуванні, хімічній, харчовій, легкій промисловості та лісопромисловості [3,с.300]. Торгівля досить вагома за визначенням «наявність столиці в регіоні». Досить значні суми кредитів залучених у сфери операцій з нерухомим майном - 14505 млн. грн. (12,1 %) та сферу будівництва - 11890 млн. грн. (10 %) обумовлені «будівельним бумом» у м. Києві. Сільське господарство отримало кредитів менше ніж провідні галуззі, але від загальної суми кредитів в сільське господарство України складає 36%.

До інших сфер економічної діяльності банки надали кредитів значно менше, але знову ж таки, в порівнянні з іншими регіонами ці суми досить великі. Кредити надані у сфери освіти в сумі 51 млн. грн., культури та спорту – 1248 млн. грн., охорони здоров'я – 393 млн. грн. достатньо високі, що характеризує зростання соціальної сфери. Наголосимо, що по абсолютним та відносним показникам переважає м. Київ та Київська область, а Черкаська область значно їм поступається.

Придніпровський економічний район (Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська області)

До цього економічного району входять області різного рівня економічного розвитку. Так, Дніпропетровська та Запорізька області відносяться до групи з високими показниками економічного зростання, а Кіровоградська область з рівнем нижче за середній [2,с.139]. Тому вирішальну роль у розвитку всього району відіграють перші дві економічно потужні області. Галузева структура в районі склалася таким чином, що основними галузями спеціалізації є промисловість (гірничорудна, хімічна, легка). Сільське господарство перебуває «в затінку» важкої індустрії і представлене в основному вирощуванням зерна (пшениці, ячменю, кукурудзи), розвиненим м'ясо-молочним скотарством, свинарством та птахівництвом [3,с.313]. Саме така структура господарського комплексу визначила характер та напрямки банківської діяльності у цьому регіоні, і, зокрема кредитування.

За сумою наданих кредитів суб'єктам господарювання Придніпровський економічний район займає друге місце після Центрального. Ця сума становить 32713 млн. грн. (13,7 %). Торгівля представлена як вид економічної діяльності з

найбільшими показниками кредитування – 12731 млн. грн. (39 %). Це і не дивно, бо регіон займає одне з перших місць по експорту. Другу позицію займає переробна промисловість. До цієї сфери було направлено 9110 млн. грн. (28 %) кредитних коштів. Наступні позиції займають сфери операцій з нерухомістю (3126 млн. грн.) та сільське господарство (2937 млн. грн.), а у відсотках 9,5 % та 9 % від загальної суми наданих кредитів в цьому регіоні. Відзначимо, що сума кредитів наданих у сферу комунальних, індивідуальних послуг та у діяльність сфери культури та спорту є найбільшою в цілому по країні 1312 млн. грн., що позитивно характеризує регіон, а саме його високий соціально-економічний рівень розвитку. Найбільшу питому вагу даного показника становить Дніпропетровська область. Недолік розвитку економічного району зумовлено соціально-економічною диспропорцією у рівні розвитку його областей.

Донецький економічний район (Донецька, Луганська області)

Через Донецький економічний район проходять важливі транспортні артерії, низка нафтових і газопроводів, а також морський порт – Маріуполь, який має міжнародний статус [4,с.43]. Інтегральний природно-ресурсний потенціал району дуже великий (близько 22%) і відіграє значну роль в економіці країни у цілому. В його основі – вугілля, залізна й марганцева руди, кухонна сіль, ртуть, вогнетривкі глини й флюсові вапняки, будівельна сировина. Дуже розвинута переробна промисловість [5,с.278]. Район має досить розвинені економічні зв'язки, як у міжрегіональному рівні, так і з багатьма країнами близького та далекого зарубіжжя. В першу чергу ці зв'язки виражені у експорті та імпорті сировини та готових виробів важкої індустрії. Саме сфера торгівлі стала найбільш привабливою для банківського кредитування, об'єм якого склав 7622 млн. грн. (33,2 %). Другу позицію займає сфера переробної промисловості 7310 млн. грн. (31,8 %). Це зумовлено дуже високим ступенем розвитку галузей цієї сфери. На третьому місці – сфера операцій з нерухомістю – 2341 млн. грн. (10,2 %). Даний факт підтверджує тенденцію розвитку ринка нерухомого майна в країні. Як не дивно, але добувна промисловість отримала усього лише 1532 млн. грн. кредитних коштів, що складає 6,7 % від загальної суми наданих кредитів в цьому регіоні. Одним із факторів приведеної ситуації є небажання банків вкладати кошти в дуже ризиковані добувні підприємства, так як їх основні фонди застарілі і можуть призвести до технологічних аварій. Сільське господарство в регіоні не є пріоритетним, що обумовлює низьку кредитоспроможність сільгоспвиробників. Дуже незначні суми залучені у формі кредитів у соціальні сфери освіти, охорони здоров'я, культури та спорту.

Південний економічний район.(Одеська, Миколаївська, Херсонська області, АР Крим, м. Севастополь)

До Південного економічного району входять адміністративно-територіальні структури різного рівня соціально-економічного розвитку, між якими існують диспропорції. Але в цілому регіон має позитивні тенденції соціально-економічного розвитку, адже в районі є всі передумови для цього. Це сприятливі природнокліматичні умови, наявність кваліфікованої робочої сили, близькість найважливіших міжнародних водних шляхів, розвинені галузі машинобудування, суднобудування, сільськогосподарського і спеціального верстатобудування, наявність курортного господарства, наявність портів [4,с.43]. Банківське кредитування відобразилося пропорційно рівню розвитку галузей народного господарства економічного району.

Основні банківські кредити були видані суб'єктам господарювання, які

функціонують у сфері торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку в сумі 7025 млн. грн., чи 35,5 % від загальної суми наданих кредитів в регіоні. Переробна промисловість одержала 4354 млн. грн. (22 %). Будівництво та сфера операцій з нерухомістю отримали 2280 млн. грн. (11,5 %) та 1135 млн. грн. (5,7 %) відповідно. Ці показники є дуже високими в цілому по країні. Особливістю у сфері будівництва вважається чимала кількість кредитів, яка поступається тільки Центральному економічному району. Сільське господарство було прокредитоване не на потрібному рівні і склало 1939 млн. грн., що дорівнює 12,3 % від загальної суми кредитів в сільське господарство в цілому по країні. Слід зазначити, що ті галузі, які характерні для економічного району отримали кредитів порівняно з іншими районами найбільше. Це стосується рибальства і рибництва 169 млн. грн., або 65 % від загальної суми кредитів цієї сфери, діяльності готелів та ресторанів 284 млн. грн., або 18% від загальної суми кредитів до цієї сфери. Сфери соціального напрямку отримали кредити, які відповідають середнім розмірам по країні в цілому.

Східний економічний район (Харківська, Полтавська, Сумська області)

Роль цього району в економічному потенціалі держави досить велика. Район включає три області, які відносяться до групи з рівнем економічного зростання вищим за середній [2,с.139], що обумовлено розвинутими різноманітними потужними галузями машинобудування, агропромисловим, транспортним комплексами та запасами корисних копалин, особливо нафти й газу [3,с.320]. Слід зазначити, що, маючи високий економічний потенціал, галузі регіону кредитуються порівняно мало. Загальна сума кредитів, наданих суб'єктам господарювання в цьому регіоні складає 15745 млн. грн., або 6,6 % від загальної суми наданих кредитів у країні. Добувна промисловість хоч і є однією з пріоритетних, але кредитів було залучено тільки 143 млн. грн. (0,9 %). Провідною сферою залучення кредитних коштів виявилась торгівля 6343 млн. грн. (40,3 %). В регіоні виробляється багато видів готової продукції призначених для продажу, а також і продуктів сільськогосподарського призначення. Переробній промисловості було надано кредитів на суму 5004 млн. грн. (31,8 %). Сільське господарство спеціалізуються, в першу чергу, на виробництві цукру, зерна, соняшника, м'яса, молока. Кредитні кошти в ці сфери економічної діяльності були надані в сумі 1404 млн. грн. (8,9 %). Харківська область має високі показники наданих кредитів до сфер фінансової діяльності та операцій з нерухомим майном. Всі соціальні напрями у регіоні мають низький рівень кредитування, що не породжує позитивну характеристику соціально-економічного розвитку.

Карпатський економічний район (Львівська, І.Франківська, Чернівецька, Закарпатська області)

До складу району входять області з середнім рівнем соціально-економічного розвитку, окрім Львівської області – з високим рівнем. Відмітимо, що регіон має достатній ресурсний потенціал. Він розташований неподалік від географічного центру Європи, має зручне транспортне сполучення із європейськими державами. Водночас район досить віддалений від основної металургійної бази України та від чорноморських портів [4,с.43]. Він має різноманітні корисні копалини (нафта, газ, кам'яне вугілля, кухонна сіль, самородна сірка, ртуть, та ін.), сприятливі агрокліматичні умови, лісові багатства, трудові ресурси. Це зумовило спеціалізацію району переважно на неметаломісткому, працемісткому машинобудуванні, гірничодобувній, хімічній та нафтохімічній промисловості, лісовій, деревообробній, легкій промисловості та

багатогалузовому агропромислового комплексу [5,с.258].

Отже, враховуючи специфіку цього економічного району, проаналізуємо суми вимог банків за кредитами, які надаються суб'єктам господарювання. Регіон отримав кредитів на суму 13607 млн. грн., чи 5,7 % від загальної суми отриманих кредитів у країні. Як бачимо питома вага дуже мала, що говорить про недостатню розвиненість банківської сфери в регіоні. Основні банківські кредити були видані суб'єктам господарювання, які функціонують у сфері торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку в сумі 4800 млн. грн. (35,2 %). Переробна промисловість отримала 3814 млн. грн. (28 %). А добувна промисловість – 669 млн. грн. (4,9 %). Така структура дуже негативно характеризує розвиток економіки району: кредитні кошти мають залучатися до добувної промисловості на покращення основних фондів. Традиційно для сучасної економіки країни кредитування сфери операцій з нерухомим майном здійснюється у більш значних масштабах, ніж у інших сферах – 1196 млн. грн. (8,8 %). Позитивне враження викликає високий відсоток наданих кредитів у сферу охорони здоров'я та надання соціальної допомоги – 43,6 % від загальної суми кредитів у цю сферу серед усіх економічних районів.

Поліський економічний район (Волинська, Чернігівська, Рівненська, Житомирська області)

Географічне положення цього економічного району дає змогу залучати суб'єктів господарювання цього регіону до торговельних та виробничих взаємовідносин з іншими країнами. Саме сфера торгівлі отримала більшу частину кредитних коштів - 3645 млн. грн. (45,2 %). Другу позицію за отриманими кредитами займає переробна промисловість – 2160 млн. грн. (26,8 %). В сільське господарство було залучено 835 млн. грн. Це тільки 5,2 % від загальної суми кредитів, які надійшли в сферу сільського господарства країни. Для спеціалізованого на сільському господарстві району це замало. Добувна промисловість отримала кредитів у розмірі 83 млн. грн., що практично стільки, скільки отримав Південний економічний район, у якому менше покладів корисних копалин. Полісся багате на поклади торфу. Також є поклади кам'яного вугілля, будівельної сировини. Район добре забезпечений водними ресурсами та джерелами мінеральних вод. [5,с.258]. Загалом низький розвиток життєвого рівня населення наклав відбиток і на рівень розвитку банківської системи. Суб'єкти господарювання Поліського економічного району отримали 8055 млн. грн. кредитів, питома вага яких складає всього 3,4 % від загальної суми кредитів у країні.

Подільський економічний район (Вінницька, Хмельницька, Тернопільська області)

У системі розподілу праці України район спеціалізується на виробництві та переробці цукрового буряку, зерна, фруктів і овочів, тютюну, м'яса та молока, випуску продукції легкої промисловості та будматеріалів [5,с.263]. Загальний рівень соціально-економічного розвитку регіону один з найнижчих в Україні. Хоча розміщення між промисловими центрами Придніпров'я та західними економічними районами має сприяти розвитку господарського комплексу [4,с.43]. Порівняно не високий рівень економічного розвитку корелює з низьким рівнем банківського кредитування в регіоні. Кількість загальних кредитів отриманих суб'єктами господарювання району складає усього 2,2 %. Основною сферою залучення кредитних коштів виявилась торгівля – 1926 млн. грн. (36,6 %). Переробній промисловості надано 1315 млн. грн. (25 %). Сільське господарство отримало 1280 млн. грн. (24,4 %). Із соціальних сфер пріоритетними для кредиторів виявилась діяльність у сфері культури та спорту –

96 млн. грн. (1,8 %). Суми кредитів у сфері освіти та охорони здоров'я досить незначні.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Проведене дослідження економічних районів України дозволяє зробити відповідні висновки. Кредити, надані суб'єктам господарювання в країні відповідають соціально-економічному рівню розвитку регіону. Як бачимо, чим вищий рівень розвитку регіону, тим більші суми кредитів отримали всі сфери економічної діяльності регіону. Чим більш розвинені сфери в тому, чи іншому регіоні, тим активніша банківська діяльність по наданню кредитів в цих галузях. Специфічним є той факт, що нині сферою економічної діяльності, яка найбільш кредитується в усіх регіонах є торгівля. На другому місці переробна промисловість. На третьому – операції з нерухомим майном. На четвертому – будівництво. І лише на п'ятому – сільське господарство, при тому, що Україна є аграрною державою. У добувну промисловість кошти вкладаються не в тому розмірі, який потребує сьогоденний стан основних фондів підприємств цієї сфери. Всі соціальні сфери через свою неприбутковість отримали дуже мало кредитних коштів у всіх економічних районах.

Таким чином, можна стверджувати, що одним із засобів виявлення міжрегіональної диспропорції у соціально-економічному розвитку економічних районів України є банківське кредитування. З огляду на вищесказане банкам пропонується звернути увагу на ті сфери економічної діяльності, які є спеціалізованими та пріоритетними для відповідного району і надавати кредити в їхній розвиток для досягнення позитивного ефекту в економіці країни. Подальші розробки у даному напрямку допоможуть виявити й інші причини та рівень впливу банківської сфери на розвиток господарського комплексу регіонів України.

Література

1. Бюлетень Національного банку України. – 2007. – № 11. – С. 105-106.
2. Петкова Л.О. Економічне зростання в Україні: регіональний вимір: Монографія. – Ч., ЧДТУ, 2004. – 271 с.
3. Ковалевський В.В., Михайлюк О.Л., Семенов В.Ф. Розміщення продуктивних сил: Підручник. – К.: Знання, 2001. – 351 с.
4. Семенов В.Ф. Економічне районування, територіальна організація та регіональний аналіз: Методичні вказівки – О: ОДЕУ, ротапринт, 2007р. – 55 с.
5. Голиков А.П., Дейнека А.Г., Казакова Н.А. Размещение производительных сил и регионалистика: Навч. посіб. – Х.: Олант, 2002. – 320 с.